

Klió 2007/1.

16. évfolyam

Türr tábornok, a „béke apostola”

Türr Istvánt (1825–1908) elsősorban mint magyar garibaldistát ismerjük: Giuseppe Garibaldi tábornok szárnysegéde és hadosztályparancsnoka volt az 1860-as szicíliai expedícióban, Nápoly és környéke katonai kormányzója, majd az olasz királyi hadsereg altábornagya. Beházasodott a Bonaparte-házba, és, többek között, tevékeny szerepet játszott a Panama-, a Korinthuszi- és a Ferenc-csatorna építésében.

Türr István az olasz risorgimento kétségtelenül jelentős, figyelemre méltó szereplői közé tartozik, tevékenységét a teljesség igényével, levéltári kutatásokra is támaszkodva mégsem dolgozta fel senki. A történetírás e hiányának enyhítésére vállalkozott Pasquale Fornaro, az Università di Messina professzor-szora, akinek a neve ismerősen csenghet a magyar–olasz kapcsolattörténet kutatói és a téma iránt érdeklődők számára, hiszen számos, a XIX–XX. századi magyar történelmet is érintő kiadvány köszönhető neki. A teljesség igénye nélkül: *Crisi postbellica e rivoluzione. L'Ungheria dei Consigli e l'Europa danubiana nel primo dopoguerra* (1987), *Risorgimento Italiano e Questione Ungherese 1849–1867* (1996), *La tentazione autoritaria. Istituzioni, politica e società nell'Europa centro-orientale tra le due guerre mondiali* (2004).

Pasquale Fornaro érdeklődésének középpontjában Türr egy eddig meglehetősen elhanyagolt, ezért szinte ismeretlen oldala áll. A gondolkodó, kora eseményeit és problémáit figyelmesen szemlélő magyar tábornokot mutatja be a szerző, mégpedig csaknem fél évszázadon átívelő, igen gazdag publicisztikai tevékenységének vizsgálatán keresztül. Azokat a témákat tárgyalták, amelyek leginkább foglalkoztatták Türr Istvánt: a nemzetállamok, a „keleti kérdés”, a pánszlávizmus és pángermanizmus, a brit imperializmus, az amerikai és a „sárga” veszély, háború és béke, csatornaépítés, népnevelés. Türr azt vallotta, hogy az állam alapja a nemzet. Ha az állam el is tűnne, a nemzet megmarad, és örökké megőrzi a jogot a politikai függetlenség kivívására. A „keleti kérdés” megoldását egyértelműen és kizárólag az államszövetségben látta. Élesen elítélte a pánszlávizmust és a pángermanizmust, akárcsak a brit imperializmus túlzásait, mivel agresszívnek és zsákmányszerzőnek tartotta, ahelyett, hogy inkább humanitárius és civilizációs feladatot teljesített volna. Féltette Európa központi, vezető szerepét az amerikai és a kínai, ahogy ő fogalmazott „sárga” veszélytől. Meggyőződéssel vallotta, hogy csak egy szövetségi államban egyesült Európa folytathat terjeszkedő, gyarmatosító és civilizációs politikát a „barbár országokban”, illetve szoríthatja vissza a „kínai inváziót” és védheti meg magát az óceán túlsó partjáról, Amerikából kiinduló hatalmas veszélytől. Határozottan elítélte az ún. fegyveres békét; a fegyveres megoldásoknak kifejezetten ellensége lett, a béke elkötelezett hívévé vált. Publicisztikai és gazdasági munkásságában egyaránt különösen tág teret szentelt a sok ember életét megkönnyítő nagyszabású vállalkozásoknak, mindenekelőtt a csatornaépítésnek. „Legszívesebben az egész világot csatornáztatta volna” – jegyezte fel erről lánya. Valóban: összesen 57 tervet készített és mutatott be az érdeklődő kormányoknak. A csatornaépítés mellett másik szívügye a népnevelés volt, e nélkül ugyanis nem tudta elképzelni a polgári és kulturális haladást.

A kötet lapjain összetett, sőt bizonyos tekintetben ellentmondásos személyiség képe bontakozik ki előttünk. Hosszú pályafutása során, a világ változásával és tapasztalatainak gyarapodásával párhuzamosan, gondolkodásmódja több tekintetben is módosult. Mazzini egykori követője a mérsékelt táborában vert gyökeret, a Habsburgok kérlelhetelen ellenségéből – a kiegyezés után – az Osztrák–Magyar Monarchia hű támogatója lett, a Brit Birodalom iránti rokonszenvét franciabarátságra váltotta, a katonai karriert feladva pedig a „béke apostola” lett. A korabeli Európa politikai és társadalmi eseményeinek kétségtelenül egyik főszereplője volt, népszerűségét határozott fellépésének, megnyerő modorának és, nem utolsósorban, tiszteletet parancsoló külső megjelenésének is köszönhetette. A pacifizmus egyik előfutára, „Európa lelkiismerete” lett. Mindezek mellett fáradhatatlanul közvetítő szerepet játszott a szinte állandó torzalkodásoktól sújtott magyar emigráció különböző irányzatai között, és, amíg csak reális esély mutatkozott rá, bármelyik pillanatban készen állt, hogy újrakezdje a harcot a magyar nemzet szabadságáért.

Pasquale Fornaró az elvitathatatlan érdem, hogy kiragadta a feledés homályából Türr Istvánt mint gondolkodót, aki változatos és intenzív publicisztikai működésén és mindennapos gyakorlati tevékenységén keresztül igyekezett átültetni a gyakorlatba eszméit: béke, technikai és társadalmi haladás, nevelés.

Pasquale Fornaro: István Türr. Una biografia politica. Soveria Mannelli, 2004, Rubbettino Editore. 268 p.

Pete László